

Predicting Marital Satisfactions Based on Religious Attitude and Forgiveness in Women of Military Families

Zahra Azimi¹ | Mohammad Bagher Hobbi²

Abstract

The present study was conducted with the aim of predicting Marital Satisfaction Based on Religious Attitude and Forgiveness in 2019-2020. The statistical population of the present study includes all women living in Tehran in 2020. In a descriptive correlational study, 150 samples were selected by using the available sampling method and completed the Marital Satisfaction Questionnaire (Enrich, 1989), the Religious Attitude Questionnaire (Khodayari-Fard, 1999) and the Forgiveness Questionnaire (Thompson et al., 2005). The results of Multivariate Regression Analysis indicated that there is a significant positive relationship between Marital Satisfaction with Religious Attitude and Forgiveness in women. Therefore, according to the results, it can be concluded that Religious Attitude and Forgiveness significantly predict the Marital Satisfaction of women ($P < 0.05$). The findings of the present study show the importance and positive effect of Religious Constructive Attitude and Forgiveness in increasing Marital Satisfaction. The results are discussed.

Keywords: Marital Satisfaction, Religious Attitude, Forgiveness.

49

Vol. 13
Spring 2022

Research Paper

Received:
3 November 2020
Accepted:
19 May 2021
P.P: 165-186

ISSN: 2588-5162
E-ISSN: 2645-517x

DOR: 20.1001.1.25885162.1401.13.49.4.8

1. Corresponding Author: Master of Family Counseling, Department of Psychology, University of North Tehran, Tehran, Iran. Amizib@ymail.com
2. Assistant Professor, Department of Psychology, University of North Tehran, Tehran, Iran.

پیش‌بینی رضایت‌مندی زناشویی بر اساس نگرش مذهبی و بخشش در زنان خانواده نظامی

زهرا عظیمی^۱ | محمدباقر^۲

چکیده

مقدمه: پژوهش حاضر با هدف پیش‌بینی رضایت‌مندی زناشویی زنان خانواده نظامی بر اساس نگرش مذهبی و بخشش در سال ۱۳۹۹-۱۳۹۸ انجام گرفت.

روش: جامعه آماری پژوهش حاضر، شامل تمامی زنان خانواده نظامی ساکن منطقه چهار شهر تهران در سال ۱۳۹۹ است. در پژوهشی با روش توصیفی از نوع همبستگی، نمونه‌ای به حجم ۱۵۰ نفر از میان تمامی زنان خانواده نظامی ساکن منطقه چهار شهر تهران به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. شرکت‌کنندگان در مطالعه، پرسش‌نامه رضایت زناشویی (انریچ، ۱۹۸۹)، پرسش‌نامه نگرش مذهبی (خدایاری‌فرد، ۱۳۷۸) و پرسش‌نامه بخشش (تامپسون و همکاران، ۲۰۰۵) را تکمیل نمودند.

نتایج: نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون چند متغیری حاکی از آن است که بین رضایت‌مندی زناشویی با نگرش مذهبی و بخشش در نمونه مورد بررسی به صورت صعودی (مثبت) از لحاظ آماری رابطه معناداری وجود دارد.

بحث: یافته‌های این پژوهش نشان داد که نگرش مذهبی و بخشش می‌توانند رضایت‌مندی زناشویی زنان خانواده‌ی نظامی را پیش‌بینی کنند. نتایج مورد بحث قرار گرفته است.

کلیدواژه‌ها: رضایت‌مندی زناشویی؛ نگرش مذهبی؛ بخشش.

مقدمه و بیان مسئله

خانواده نظامی، خانواده‌ای است که حداقل یک عضو از آنکه معمولاً سرپرست خانواده است در محیط نظامی خدمت می‌کند و نظامی‌گری شغل اصلی اوست. زندگی نیروی نظامی مستلزم تبعیت و احترام به ساختار سلسله‌مراتب قدرت است که رفتارها و نقش‌های معینی از جمله وفاداری، فرمانبرداری و ارزش‌هایی که سبب کارکرد مطلوب نیروی نظامی می‌شوند را از شخص انتظار دارد. زندگی زوجین نظامی نیز نه تنها توسط این ارزش‌ها تحت تاثیر قرار می‌گیرد، بلکه به طور اخص با اثرات جنگ و مواجهه با تعارضات نظامی مشخص می‌شود (باشام و مایلز^۱، ۲۰۰۴). نظامی‌گری در سرتاسر جهان توأم با استرس، مخاطرات جسمی، دوری از خانواده و زندگی در شرایط سخت است. استرس مشاغل نظامی، عواقب و پیامدهای قابل ملاحظه‌ای در محیط خانواده ایجاد می‌کند (احمدی و همکاران، ۲۰۰۹). در این بین دوری شخص نظامی از خانواده به علت اعزام به مأموریت‌های نظامی، فشار قابل ملاحظه‌ای را به نظام خانوادگی وارد می‌کند و بر ارتباطات بین فردی اعضای خانواده به خصوص زوجین اثر می‌گذارد (مکنولتی^۲، ۲۰۰۳).

از آنجایی که در خانواده‌های نظامی، شخص پدر برای مدت مدیدی به مأموریت اعزام می‌شود، تا حدود زیادی ساختار خانواده شبیه به خانواده تک‌والدی می‌شود که مادر نقش سرپرستی آن را ایفا می‌کند. در خانواده‌های تک‌والدینی یا فاقد پدر، بسیاری از نقش‌ها متفاوت هستند. نقش پدری در ظاهر امر وجود ندارد، اقتدار او کاهش یافته، مسئولیت‌ها، نقش‌ها، الگوهای رفتاری و روابط اجتماعی در این خانواده‌ها با دیگر خانواده‌ها تفاوت دارد (احمدی و همکاران، ۲۰۰۵). ضعف حضور پدر، وضعیتی را به وجود می‌آورد که باعث افزایش مسئولیت‌های همسرانه و مادرانه زنان می‌شود. بدین جهت این وضعیت موجب ظهور فشار بیشتر برای زنان در خانواده‌های نظامی می‌شود. بعد از گذشت دوران دوری و جدایی، پدر به خانه باز می‌گردد، او احتمالاً خواهان آن باشد که نقش قدرتمند اولیه‌اش را ایفا کند. در گاهی از مواقع از زن سپاس‌گذاری می‌شود و او نیز از واگذاری نقش‌ها احساس راحتی می‌کند. اما در برخی از موارد، چون زن احساس می‌کند که همسرش، سرزده وارد حیطه اختیارات و مسئولیت‌هایش شده است احتمال دارد رنجیده‌خاطر

1. Basham & Miehl
2. McNulty

شود. اگر پس از مراجعت به خانه، به مرد احساس فقدان نقش و نتیجتاً فقدان ارزشی هدف‌دار، دست بدهد فشارها و استرس‌ها بالا می‌رود. چنین فشارها و استرس‌های فزاینده‌ای می‌تواند تأثیرات مخربی بر نظام خانواده و روابط بین فردی اعضای آن داشته باشد و به‌خصوص رضایت‌مندی زناشویی زوجین را کاهش دهد (احمدی و همکاران، ۱۳۹۱).

در حقیقت از جمله اساسی‌ترین جنبه‌های حیاتی یک نظام زناشویی، رضایتی‌ست که زوجین در روابط خویش احساس و تجربه می‌نمایند. احساس رضایت از ازدواج، تأثیر مهمی در سلامت روان‌شناختی و عمومی همسران و همچنین میزان عملکردهای به‌هنجار خانواده بازی می‌کند. قطع به یقین هنگامی زن و شوهر به وظایف خود به‌صورت کامل عمل خواهند کرد که احساس رضایت‌مندی از رابطه زناشویی خود داشته باشند. رضایت‌مندی زناشویی، حالتی از خرسندی و رضایت در ازدواج است که از لحاظ درون‌فردی، تجارب ذهنی خوشایند و از لحاظ میان‌فردی، هماهنگی میان انتظارات و توقعات یک‌طرف با طرف مقابل است که در حوزه‌های متنوعی مانند سبک زندگی، ارتباط، رابطه جنسی، شرایط اقتصادی-اجتماعی و روش تصمیم‌گیری وجود دارد (دیباثیان، ۱۳۸۴). عدم رضایت‌مندی در زندگی زناشویی، می‌تواند پیش‌بینی‌کننده بسیار مهمی برای آسیب‌ها و مشکلات روان‌شناختی به‌خصوص افسردگی، اختلالات روانی^۱ و بیماری‌های جسمانی، اعتیاد به مواد مخدر، خودکشی، کاهش کیفیت و رضایت زندگی و طلاق باشد (لارس، ۲۰۱۹) و عوایدی مانند مشکلات شخصیتی و رفتاری، وضعیت ضعیف اجتماعی، کاهش قدرت سیستم ایمنی بدن، فشار خون بالا، خشونت خانگی، تنش و ناکارآمدی جنسی را در پی دارد (مالثبی و همکاران، ۲۰۰۴). درحالی‌که روشن شده است که نارضایتی از ارتباطات به استرس و اضطراب منجر می‌شود و حتی موجب اضمحلال نظام خانوادگی می‌گردد، نتایج پژوهش‌های صورت‌گرفته نشان‌دهنده این واقعیت هستند که ارتباطات رضایت‌بخش زوجین، وضعیت سلامت روان‌شناختی و جسمی آن‌ها را ارتقاء می‌بخشد (شاکلفرد و همکاران، ۲۰۰۸). با این وجود، امروزه شواهد پژوهشی، نشان‌گر این واقعیت است که زوجین در برقراری و حفظ ارتباطات صمیمانه و زندگی زناشویی رضایت‌مند با مسائل و مشکلات مختلفی مواجه هستند (احمدی، شیخ

1. Mental disorders

سرانندی، ۱۳۹۱). براساس نتایج پژوهش‌های صورت گرفته، این معضل در میان خانواده‌های نظامی به خصوص در زمان مأموریت و حالت آماده‌باش تشدید می‌شود (احمدی و همکاران، ۱۳۹۱). در طی زندگی مشترک، عوامل مختلف و متنوعی از قبیل سن (مانه‌کر و رانکین^۱، ۱۹۸۵)، تنظیم هیجان^۲ (بلوچ، هاسی و لیونسون^۳، ۲۰۱۴)، تصویر بدن^۴ (مالتزر و مک‌نولتی^۵، ۲۰۱۰)، خصوصیات شخصیتی مشابه^۶ (آلن و تامپسون^۷، ۱۹۸۴)، سبک‌های تعاملی^۸ (اسپانیر و لوئیس^۹، ۱۹۸۰)، عزت‌نفس^{۱۰} مثبت، اعتمادبه‌نفس، تماس با خود، احساس خود-کارآمدی^{۱۱} و خود-گردانی، توقعات و انتظارات واقعی، مهارت‌های میان‌فردی بالغانه، مسئولیت‌پذیری در قبال دیگران و توانایی حفظ نگرش و دیدگاه مثبت با وجود شرایط سخت و دشوار (دراپور و گاتمن^{۱۲}، ۲۰۰۴) بر سطح رضایت‌مندی فرد از ازدواجش تأثیر می‌گذارند. در پژوهش دیگری که توسط فرد، شهابی و زردخه^{۱۳} (۲۰۱۳) انجام شد رابطه بین رضایت‌مندی زناشویی با نگرش مذهبی^{۱۴} تأیید شد.

از متغیرهایی که به لحاظ زیرساختی با رضایت‌مندی زناشویی ارتباط دارد، متغیر نگرش مذهبی می‌باشد (دیوید و استافورد^{۱۵}، ۲۰۱۵؛ حسینی دولت‌آبادی، سعادت‌ی و جهانگیری، ۲۰۱۶). مطالعات و پژوهش‌های انسان‌شناسی نشان داده‌اند که مذهب و نگرش مذهبی جزء جدانشدنی زندگی بشری در تمامی قرون بوده است (دیوید و استافورد، ۲۰۱۵). ویل دورانت (به نقل از خداپناهی و خوانین‌زاده، ۱۳۷۹) باورمند است که مذهب به اندازه‌ای غنی، گسترده و پیچیده است که هیچ دوره‌ای در تاریخ بشر خالی از باورهای دینی نبوده است؛ اینکه حتی یک انسان بی‌باور به

1. Maneker & Rankin
2. Emotion regulation
3. Bloch, Haase & Levenson
4. Body image
5. Meltzer & McNulty
6. Similar personality traits
7. Allen & Thampson
8. Interactive styles
9. Spanier & Lewis
10. Self-esteem
11. Self-efficacy
12. Driver & Gottman
13. Fard, Shahabi & Zardkhaneh
14. Religious Attitudes
15. David & Stafford

دین، در شرایط بی‌اطمینان بحران روحی-روانی و درماندگی به صورت ناهشیار به خدا و نیروهای ماوراءطبیعی فکر می‌کند و از او کمک می‌طلبد یک پدیده ثابت شده است. به گفته فرانکل (به نقل از سالیوان^۱، ۲۰۰۱) بنیان‌گذار رویکرد معنادرمانی، احساس مذهبی عمیق و حقیقی، در عمق ضمیر ناهشیار هر انسانی وجود دارد. در پژوهش‌هایی که در ایالات متحده انجام شد، نشان داده شده است که مذهب و نگرش مذهبی سالم می‌تواند تأثیر مثبتی بر ارتباطات زناشویی داشته باشد (فرد و همکاران، ۲۰۱۳).

مذهبی بودن به معنای دقیق و روشنی، می‌تواند اثرات بحران‌های شدید و ناگوار زندگی را تعدیل کند و همچنین رابطه مثبت و معناداری بین نگرش مذهبی سالم و بهداشت روانی وجود دارد، بنابراین باورهای معنوی یک موضوع کلیدی برای مبارزه با بحران‌ها و استرس‌های مختلف می‌باشد (دیوید و استافورد، ۲۰۱۵). تردیدی نیست که ارزش‌ها به‌عنوان یک عامل مهم و کلیدی در سلامت جسمانی و روحی-روانی و به تبع آن رضایت‌مندی زناشویی، نقش مهمی بازی می‌کنند (زاهری و همکاران، ۲۰۱۶). علاوه بر این، نگرش مذهبی سالم با برخی از پیامدهای رفتاری مانند شادمانی و اجتناب از رفتارهای پرخطر جنسی پیش از ازدواج و رضایت‌مندی در ازدواج ارتباط مثبت و معناداری دارد (بوسینگ، استرمن و ماتیسسن^۲، ۲۰۰۵). نگرش مذهبی، راهنمایی‌ها و توصیه‌های کلی در اختیار بشر قرار می‌دهد که در صورت عمل به آن‌ها، به استحکام و رضایت از رابطه زناشویی منجر می‌شود. این توصیه‌ها، قوانینی در خصوص روابط جنسی، نقش‌های جنسیتی، فداکاری و حل مشکلات، تعارضات زناشویی و... را شامل می‌شوند (ماهونی^۳ و همکاران، ۲۰۰۳).

از جمله عواملی که نشان‌دهنده تأثیر مثبت نگرش مذهبی بر دیدگاه فکری زوجین است این واقعیت است که زوجینی که دیدگاه مذهبی تری دارند ازدواج و پیوند زناشویی خود را دارای کیفیتی مثبت و سازنده ارزیابی می‌کنند (حسینی دولت‌آبادی و همکاران، ۲۰۱۶). پژوهش در مورد ۹۷ زوج آمریکایی که نماینده تنوع قومی و مذهبی زوجین آمریکایی بودند، نشان داد آن‌هایی که مفهوم تقدس را در مورد ازدواج خود به کار می‌بردند معمولاً چنین فکر می‌کردند که پیوند

1. Sullivan
2. Bussing, Ostermann & Matthiessen
3. Mahoney

زناشویی آن‌ها کیفیتی معنوی و مثبت دارد (ماهونی، ۲۰۰۵). پژوهش‌های قبلی نشان داده‌اند نگرش مذهبی سالم می‌تواند روابط زوجین را در جهت مثبت و معناداری تحت‌تأثیر قرار دهد (فرد و همکاران، ۲۰۱۳؛ حسینی‌دولت‌آبادی و همکاران، ۲۰۱۶؛ دیوید و استافورد، ۲۰۱۵) و از آنجا که نگرش مذهبی زوجین یکی از متغیرهای نزدیک به بخشش است، می‌تواند با بخشش در ارتباط باشد (مسی، دیکسون و ری،^۱ ۲۰۱۲).

از سوی دیگر، پژوهش‌های مختلف رابطه بین نگرش مذهبی با جهت‌گیری مذهبی، بخشش و سلامت روان‌شناختی (مسی و همکاران، ۲۰۱۲)، روابط سالم (لاویر-راو، ۲۰۱۰)، خصومت و سلامت (لاتجین، سیلتون و فلانلی،^۲ ۲۰۱۲)، شادکامی (عقیلی و وینکاتش-کومار،^۳ ۲۰۰۸) و مانند آن را تأیید کرده‌اند. در پژوهش دیگری که توسط اسچر^۴ (۲۰۱۳) انجام شد رابطه بین نگرش مذهبی با بخشش^۵ تأیید شد.

بخشش یکی از سازه‌هایی است که هم به‌عنوان پدیده‌ای اجتماعی و هم مذهبی و فلسفی در نظر گرفته می‌شود، بدین‌علت به‌سختی می‌توان آن را به‌صورت تجربی مورد آزمون قرار داد. به‌علت همین پیچیدگی است که پژوهش‌گران و روان‌شناسان از آن تعاریف متعدد و مختلفی ارائه داده‌اند و به یک جمع‌بندی و موافقت کلی درباره آن نرسیده‌اند (کاسینو و تافریت،^۶ ۲۰۰۲). بزرگ‌ترین موافقت بر سر این است که بخشش چه نیست. بخشش به‌معنای اغماض کردن، راضی ساختن، عذرخواهی کردن و متأسف بودن نیست (ورتینگتون،^۷ ۲۰۰۵). تعریف مک‌کالو، ریچل^۸ و ورتینگتون (۱۹۹۷) از بخشش، خیلی از تعاریف دیگر را تحت پوشش قرار می‌دهد که بخشش بین‌فردی را به‌صورت کاهش در پاسخ‌های منفی مانند خشم و انتقام و افزایش در پاسخ‌های مثبت مانند توافق و مصالحه نسبت به شخص خاصی تعریف کرده‌اند. این دو دسته پاسخ در فرایند و روند بخشودن برانگیخته می‌شوند و در سطح رفتار، هیجان و شناخت، خود را نشان می‌دهند. بخشش، به فرد قربانی کمک می‌کند تا درد احساسی و عاطفی خود را تسکین دهد (ورتینگتون، ۱۹۹۸)،

1. Messay, Dixon & Rye
2. Lutjen, Silton & Flannelly
3. Aghili & Venkatesh Kumar
4. Escher
5. Forgiveness
6. Kassino & Tafra
7. Worthington
8. McCullough & Rachal

هیجان مثبت و اعتماد به خود را افزایش دهد (مک کالو و همکاران، ۱۹۹۷) و سبب کاهش خشم، سوگواری، اضطراب و افسردگی در فرد می‌شود (کوئل و انرایت^۱، ۱۹۹۷). بخشش به دو صورت درون‌فردی و برون‌فردی اتفاق می‌افتد و شامل عواطف و هیجانات دیگرخواهانه‌ای است که در مقابل کینه، انتقام، تنفر و خشم عمل می‌کند (ورتینگتون و وید^۲، ۱۹۹۹).

در پژوهش‌های متعددی ارتباط بخشش با رضایت‌مندی زناشویی تأیید شده است به گونه‌ای که افرادی که دارای بخشش بیشتری هستند از سازگاری و رضایت‌مندی زناشویی بیشتری برخوردارند (کیم، جانسون و ریپلی^۳، ۲۰۱۱). همچنین در پژوهش‌های مختلف ارتباط معکوس بین بخشش با آشفتگی روان‌شناختی، استرس و هیجانات منفی (فرایدبرگ، سوچدی و سرینواس^۴، ۲۰۰۹)، ناسازگاری روان‌شناختی (رومیرو^۵ و همکاران، ۲۰۰۶)، افسردگی، اضطراب و استرس پس از سانحه (رید و این‌رایت^۶، ۲۰۰۶) و مانند آن تأیید شده است. از طرفی میزان بخشش افراد با مدیریت استرس (رید و این‌رایت، ۲۰۰۶) و سلامت روان (ثوريسان، هاریس و لوسکین^۷، ۲۰۰۰) ارتباط مثبت و معناداری دارد.

در مجموع می‌توان اظهار کرد که بررسی و مطالعه رضایت‌مندی زناشویی و عوامل گوناگون تأثیرگذار بر آن از جمله نگرش مذهبی و بخشش به جهت تأثیری که بر سلامت و بهداشت روانی زوجین دارد، از اهمیت قابل‌ملاحظه‌ای برخوردار است و می‌تواند اتخاذ سیاست‌های بهداشتی را آسان‌تر و مطلوب‌تر سازد. با وجود اینکه در ایران پژوهش‌های متعددی رضایت‌مندی زناشویی را مورد بررسی قرار داده‌اند اما با توجه به بررسی‌های صورت گرفته توسط محقق تقریباً هیچ پژوهشی در مورد پیش‌بینی رضایت‌مندی زناشویی براساس نگرش مذهبی و بخشش در میان زوجین ایرانی صورت نگرفته است و اهمیت پژوهش در این زمینه به صورت ملموسی بیش از پیش احساس می‌شود. بنابراین با توجه به مطالب فوق‌الذکر، پژوهش حاضر در پی آزمون این فرضیه است: رضایت‌مندی زناشویی براساس نگرش مذهبی و بخشش در زنان ایرانی قابل پیش‌بینی است.

1. Coyle & Enright
2. Worthington & Wade
3. Kim, Johnson & Ripley
4. Friedberg, Suchday & Srinivas
5. Romero
6. Reed & Enright
7. Thoresen, Harris & Luskin

روش، جامعه و شیوه نمونه‌گیری

پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش حاضر، شامل کلیه زنان خانواده نظامی ساکن شهر تهران در سال ۱۳۹۹ بود، که با استفاده از روش نمونه‌گیری غیرتصادفی، از نوع در دسترس، از میان مناطق ۲۲ گانه شهر تهران، منطقه چهارم انتخاب شد و سپس با استفاده از روش نمونه‌گیری غیرتصادفی، از نوع در دسترس، تعداد ۱۵۰ نفر از بین افراد داوطلب به مشارکت در پژوهش و با توجه به ملاک‌های ورود به گروه نمونه، انتخاب‌شده و ابزارهای موردنظر را تکمیل نمودند. (لازم به ذکر است که دلیل انتخاب منطقه چهارم از بین مناطق ۲۲ گانه شهر تهران، سهولت دسترسی به نمونه‌ها و نزدیکی به محل سکونت محقق بوده است). شرایط ورود به پژوهش شامل متأهل بودن، نداشتن سابقه طلاق، داشتن خانواده نظامی، تمایل افراد برای شرکت در پژوهش، گذشت حداقل دو سال از زندگی زناشویی، داشتن حداقل تحصیلات دیپلم و سکونت در شهر تهران بود. پس از تعیین حجم نمونه موردنظر، لینک آنلاین پرسش‌نامه‌های موردنیاز در سایت کافه‌پردازش تهیه، سپس از طریق هماهنگی با مسئولان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال برای کسب مجوز جهت اجرای لینک آنلاین پرسش‌نامه‌های موردنظر در میان زنان خانواده نظامی ساکن منطقه چهارم شهر تهران به صورت تلفنی و یا ارتباط از طریق شبکه‌های اجتماعی و پس از جلب مشارکت و همکاری شرکت‌کنندگان و بیان هدف پژوهش، به تعداد لازم در میان افراد واجد ملاک‌های ورود به این مطالعه، لینک آنلاین پرسش‌نامه‌های موردنظر توزیع گردید و از آن‌ها خواسته شد تمام ماده‌های آزمون‌ها را با دقت بخوانند و پرسش‌نامه‌ها را تکمیل کنند. برای از بین بردن ملاحظات اداری، رعایت حریم خصوصی و اطمینان افراد از عدم افشای اطلاعات، پرسش‌نامه‌ها بدون ذکر نام و نام خانوادگی طراحی شد. هر بسته پرسش‌نامه حاوی ۳ مقیاس (رضایت زناشویی، نگرش مذهبی و بخشش) بود. در پژوهش حاضر، جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی (آزمون ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چند متغیری) استفاده شد. لازم به ذکر است که دلیل انتخاب تحلیل رگرسیون چند متغیری به این خاطر است که در این پژوهش رضایت‌مندی زناشویی به عنوان متغیر ملاک و نگرش مذهبی و بخشش به عنوان متغیرهای پیش‌بینی‌کننده در نظر گرفته

شده‌اند، بنابراین روش مناسب جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها، تحلیل رگرسیون چند متغیری تشخیص داده شد. تحلیل داده‌ها به کمک نرم‌افزار آماری SPSS نسخه ۲۶ انجام گرفت.

ابزار جمع‌آوری اطلاعات

الف) پرسش‌نامه رضایت زناشویی انریچ^۱: برای بررسی میزان رضایت زناشویی، پرسش‌نامه انریچ انتخاب شده است. این پرسش‌نامه به‌عنوان یک ابزار روان‌سنجی معتبر در پژوهش‌ها و کارهای بالینی متعددی مورد استفاده قرار گرفته است. فورز و السون (۱۹۸۹) از این پرسش‌نامه برای بررسی رضایت زناشویی استفاده کرده‌اند و معتقدند که این مقیاس نسبت به تغییراتی که در خانواده به وجود می‌آید حساس است. فورز و السون (۱۹۸۹) با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی در پژوهش ملی با ۵۰۳۹ زوج نشان دادند که با استفاده از این پرسش‌نامه می‌توان با دقت ۸۵-۹۵٪ بین زوجین خرسند و ناخرسند تمایز قائل شد. هر یک از موضوعات این پرسش‌نامه، در ارتباط با یکی از زمینه‌های مهم است. ارزیابی این زمینه‌ها در درون یک رابطه زناشویی می‌تواند مشکلات بالقوه زوج‌ها را توصیف کند یا می‌تواند زمینه‌های نیرومندی و تقویت آن‌ها را مشخص نماید. این ابزار همچنین می‌تواند به‌عنوان یک ابزار تشخیصی برای زوج‌هایی که در جستجوی مشاوره زناشویی و به دنبال تقویت رابطه زناشویی خود هستند، استفاده شود. این مقیاس شامل ۴ خرده‌مقیاس می‌باشد که روی مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت از ۱-۵ نمره‌گذاری می‌شود و می‌تواند به‌عنوان یک ابزار پژوهش برای سنجش رضایت، ارتباطات، حل تعارض و تحریف آرمانی استفاده گردد. مقیاس زوجی اینریچ یک اندازه‌گیری کلی از روابط زناشویی شامل تحریف آرمانی، رضایت زناشویی، مسایل شخصیتی، ارتباطات، حل تعارض، مدیریت مالی، فعالیت‌های اوقات فراغت، رابطه جنسی، فرزندان و فرزندپروری، خانواده و دوستان، نقش‌های مساوات‌طلبی مربوط به زن و مرد، جهت‌گیری مذهبی، همبستگی زوج‌ها و تغییرات زناشویی را شامل می‌شود. ضریب آلفای کرونباخ برای خرده‌مقیاس‌های رضایت زناشویی، ارتباط، حل تعارض و تحریف آرمانی به ترتیب از این قرار است: ۰/۸۶، ۰/۸۰، ۰/۸۴ و ۰/۸۳ و اعتبار بازآزمایی پرسش‌نامه برای هر خرده‌مقیاس

1. Enrich Marital Satisfaction Questionnaire

به ترتیب ۰/۸۶، ۰/۸۱، ۰/۹۰ و ۰/۹۲ بوده است. ضریب آلفای کرونباخ در پژوهش آسوده (۱۳۸۹) با تعداد ۳۶۵ زوج (۷۳۰ نفر) به ترتیب برابر با ۰/۶۸، ۰/۷۸، ۰/۷۷ و ۰/۷۷ به دست آمد.

ب) پرسش‌نامه نگرش مذهبی^۱: این پرسش‌نامه توسط خدایاری فرد در سال (۱۳۷۸) در دانشگاه تهران ساخته شده و شامل ۴۰ سوال است. موارد پرسش‌نامه از لحاظ ارتباط با نگرش مذهبی بعضی دارای گرایش معنایی مثبت و بعضی دارای گرایش معنایی منفی هستند. در بررسی محتوایی مواد پرسش‌نامه، شش حیطه موضوعی مختلف نگرش مذهبی با عناوین: عبادت، اخلاقیات، ارزش‌ها و اثر مذهب در زندگی و رفتار انسان، مباحث اجتماعی، جهان‌بینی و باورها و علم و دین مطرح گردیده است. روایی تمیزی در این پرسش‌نامه نشان‌گر این است که آزمون بتواند تفاوت بین گروه‌هایی که بین آن‌ها از نظر متغیر مورد بررسی تفاوت وجود دارد را نشان دهد و این گروه‌ها را از هم متمایز سازد. از آزمون t برای مقایسه میانگین‌های دو گروه سهمیه شاهد و مناطق (دانشجویان جدیدالورود در دانشگاه صنعتی شریف) استفاده شد که اختلاف در سطح ($p < 0/01$) معنی‌دار بود و این امر به صورت ضمنی نشان‌دهنده روایی سازه ابزار تهیه شده است. همچنین برای بررسی‌های بیشتر، همبستگی بین سوال‌های آزمون با نمره کل پرسش‌نامه محاسبه شد که یافته‌ها همبستگی مثبت و معناداری ۰/۶۷ تا ۰/۳۷ در سطح ($p < 0/01$) را نشان داد. برای تعیین شاخص اعتبار پرسش‌نامه ۴۰ سؤالی از دو روش آلفای کرونباخ و آزمون مجدد استفاده شد. ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰/۹۵ محاسبه گردید. برای بررسی اینکه پرسش‌نامه تا چه اندازه از ثبات در طول زمان برخوردار است، پرسش‌نامه در مورد ۳۰ نفر دوباره به اجرا گذاشته شد. ضریب همبستگی به دست آمده بین این دو نوبت آزمون برابر با ۰/۹۱ است که در سطح ($p < 0/01$) معنادار بود و این یافته حاکی از اعتبار این آزمون در طول زمان است. همچنین میزان اعتبار پرسش‌نامه به روش اسپیرمن براون، به روش گاتمن برابر با ۰/۹۳ به دست آمد. در ضمن ضریب اعتبار تست نگرش مذهبی با ۴۰ سؤال روی ۳۷۷ نفر از افراد گروه نمونه نیز محاسبه شد که ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۰ گزارش شد. این عدد نشان‌دهنده این است که کاربرد این تست برای گروه نمونه هم مناسب بوده است زیرا از اعتبار و ثبات خوب و بالایی برخوردار است (رازفر، ۱۳۸۰). در پژوهش کرمانی (۱۳۸۸) ضریب اعتبار پرسش‌نامه نگرش مذهبی با ۴۰ سؤال

روی ۳۲۵ نفر از افراد گروه نمونه محاسبه شد که ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۲ به دست آمد. این پرسش نامه براساس مقیاس لیکرت و به صورت ۵ گزینه‌ای تنظیم و نمره گذاری شده است. نمرات به حداقل، میانگین و حداکثر تقسیم شده است. حداقل نمره ۴۰، میانگین نمره ۱۲۰ و حداکثر نمره ۲۰۰ است. نمرات ۲۰۰-۱۵۰ حد بالای نمره را نشان می‌دهد. ۱۴۹-۱۲۰ حد متوسط و ۱۱۹ به پایین حد کم را نشان می‌دهد. نحوه نمره گذاری به این صورت است که برای هر سؤال روی پیوستار نمره‌ای بین ۱ تا ۵ تعلق می‌گیرد. این نمرات برای سؤالات ۳۸ و ۳۴ و ۳۱ و ۲۹ و ۲۵ و ۲۳ و ۱۰ و ۲۰ و ۷ و ۴ و ۲ بالعکس است.

ت). پرسش نامه بخشش^۱: جهت ارزیابی تمایل به بخشش خود، بخشیدن دیگران و بخشش در موقعیت‌های مختلف از مقیاس بخشش هرت‌لند استفاده شد (تامپسون، اشنایدر، هافمن و همکاران، ۲۰۰۵). این مقیاس شامل ۱۸ ماده و سه خرده مقیاس است و بر روی یک مقیاس ۷ درجه‌ای لیکرت از نمره ۱ برای کاملاً مخالفم تا نمره ۷ برای کاملاً موافقم نمره گذاری می‌شود. نمرات بالاتر در هر خرده مقیاس، تمایل به بخشش بیشتر را در آن خرده مقیاس نشان می‌دهد. تامپسون و همکاران (۲۰۰۵) پایایی این مقیاس را ۰/۷۶ و پایایی خرده مقیاس بخشش خود، بخشش دیگران و بخشش موقعیتی را به ترتیب ۰/۷۹، ۰/۷۲ و ۰/۷۷ گزارش کرده‌اند. در پژوهش پورمحسنی (۱۳۹۲) نیز پایایی مقیاس تمایل به بخشش با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۷۸ به دست آمد و پایایی خرده مقیاس‌های بخشش خود، بخشش دیگران و بخشش موقعیتی به ترتیب ۰/۷۵، ۰/۷۹ و ۰/۸۰ حاصل شد.

ملاحظات اخلاقی:

ملاحظات اخلاقی پژوهش حاضر، بدین شرح بودند: (۱). کلیه افراد اطلاعاتی در مورد پژوهش دریافت کرده و در صورت تمایل در پژوهش شرکت کردند. (۲). این اطمینان به افراد داده شد که تمام اطلاعات محرمانه هستند و تنها برای امور پژوهشی مورد استفاده قرار می‌گیرند. (۳). به منظور رعایت حریم خصوصی، نام و نام خانوادگی شرکت کنندگان ثبت نشد. (۴). افرادی که تمایل به

1. Forgiveness Questionnaire

اطلاع از نتیجه پاسخ‌نامه خود داشتند، نتایج به‌همراه توضیحات ضروری، در یک فایل PDF برایشان ارسال شد.

یافته‌ها

این پژوهش دارای ۱۵۰ نفر شرکت‌کننده از منطقه چهار در میان مناطق ۲۲ گانه شهر تهران بود. همه شرکت‌کنندگان دارای تحصیلات دیپلم به بالا و متأهل بودند. در بررسی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی گروه نمونه، از لحاظ سن، شامل ۲۳ نفر بین ۲۵ تا ۳۰ سال، ۱۶ نفر بین ۳۱ تا ۳۵ سال، ۵۶ نفر بین ۳۶ تا ۴۰ سال و ۵۵ نفر بین ۴۱ تا ۴۵ سال سن داشتند؛ از لحاظ وضعیت اشتغال ۸۸ نفر خانه‌دار و ۶۲ نفر شاغل بودند و از لحاظ مدت‌زمان تأهل، ۳۶ نفر کمتر از ۱۰ سال و ۱۱۴ نفر بالای ۱۰ سال ازدواج کرده بودند. پیش از تحلیل فرضیه پژوهش، ابتدا طبعی بودن توزیع داده‌ها به وسیله «مناسب بودن شاخص کجی» مورد بررسی قرار گرفت. کجی و کشیدگی شاخص‌هایی هستند که می‌توان نرمال بودن توزیع متغیرها را از طریق آن‌ها مورد ارزیابی قرار داد (جدول ۱). از آنجایی که مقادیر متغیرهای مورد بررسی در دامنه‌ای بین ۳- تا ۳+ قرار دارند بنابراین توزیع نمره‌ها در این متغیرها نرمال است و بنابراین استفاده از رگرسیون چند متغیری پیشنهاد می‌شود. همچنین در این پژوهش مفروضه‌های تحلیل رگرسیون چند متغیری مانند «فاصله‌ای بودن مقیاس متغیرها، خطی بودن روابط، نرمال بودن توزیع داده‌ها و نمرات خطا، یکسانی نقاط واریانس و استقلال متغیرهای پیش‌بین» مورد بررسی قرار گرفت که از نتایج مطلوبی برخوردار بودند، بنابراین، پیش‌فرض‌های استفاده از تحلیل رگرسیون رعایت شده است. فرضیه مورد بررسی «رضایت‌مندی زناشویی براساس نگرش مذهبی و بخشش در زنان ایرانی قابل پیش‌بینی است» از طریق همبستگی پیرسون و رگرسیون مورد تحلیل قرار گرفت و در آن نگرش مذهبی و بخشش، متغیرهای پیش‌بین رضایت‌مندی زناشویی، متغیر ملاک است. تحلیل نتایج به شرح ذیل است:

جدول شماره (۱) شاخص‌های آماری مانند میانگین، انحراف معیار، کجی و کشیدگی را برحسب متغیرهای مورد مطالعه نشان می‌دهد.

جدول ۱. تجزیه و تحلیل توصیفی متغیرها

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	کجی	کشیدگی
گذشت از خود	۱۹/۵۱	۶/۱۵	۰/۴۷	۰/۰۶۵
گذشت از دیگران	۲۱/۴۰	۶/۴۶	۰/۶۲	۱/۱۱
گذشت از شرایط	۱۷/۵۹	۶/۸۶	۰/۳۳	۰/۵۸
بخشش	۵۸/۵۰	۱۲/۷۶	۰/۵۹	۱/۵۳
نگرش مذهبی	۹۲/۵۵	۱۱/۴۵	۰/۰۹۶	۰/۶۷
رضایت‌مندی زناشویی	۱۰۸/۱۶	۹/۲۸	۰/۲۰	۱/۷۸

همان‌طوری که در جدول (۱) مشاهده می‌شود میانگین و انحراف معیار متغیرهای مورد بررسی گزارش شده است. به‌طور مثال، میانگین و انحراف معیار نگرش مذهبی به ترتیب ۹۲/۵۵ و ۱۱/۴۵ می‌باشد.

در ادامه، جداول آنالیز واریانس و معنی‌داری ضرایب خط رگرسیون مورد بررسی قرار گرفته است.

متغیر ملاک	ضریب همبستگی	مجذور همبستگی	مجذور همبستگی	آماره دوربین
رضایت‌مندی	چندگانه	همبستگی	تعدیل شده	واتسون
۰/۵۹	۰/۳۵	۰/۳۴	۱/۷۲	

همان‌طور که از مقدار R نمایان است ضریب همبستگی چندگانه برای ترکیب خطی نگرش مذهبی و بخشش با رضایت‌مندی زناشویی $R=0/59$ و ضریب تعیین برابر با $R^2=0/35$ می‌باشد در نتیجه حدود ۳۵ درصد واریانس رضایت‌مندی زناشویی توسط متغیرهای پیش‌بین (نگرش مذهبی و بخشش) تبیین شده است. ضریب رگرسیون و نتیجه کلی رگرسیون محاسبه شده نیز در جدول زیر آمده است:

جدول ۳. خلاصه تحلیل رگرسیون چند متغیره جهت پیش‌بینی رضایت‌مندی زناشویی زنان براساس نگرش مذهبی و

بخشش

منبع تغییرت	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار اریانس	سطح معنی‌داری
رگرسیون	۴۵۱۹/۰۱	۲	۲۲۵۹/۵۰	۳۹/۸۳	۰/۰۰۱
باقی‌مانده	۸۳۳۸/۴۸	۱۴۷	۵۶/۷۲		
مجموع	۱۲۸۵۷/۴۹	۱۴۹			

نتایج جدول فوق حاکی از آن است که با توجه به اینکه سطح معناداری محاسبه‌شده در تحلیل رگرسیون از ۰/۰۵ کوچک‌تر است ($P < ۰/۰۵$ و $F(۲, ۱۴۷) = ۳۹/۸۳$) بنابراین رگرسیون انجام‌شده معنادار بوده و در نتیجه نتایج آن قابلیت تعمیم به جامعه آماری مورد بررسی را دارا می‌باشد. در جدول (۴) همبستگی چندگانه بین متغیرها در تحلیل رگرسیون گزارش شده است.

جدول ۴. نتایج مربوط به ضرایب رگرسیون چندگانه به روش هم‌زمان

متغیر	B	Error.Std	Beta	T	سطح معناداری	تلرانس	VIF
ثابت	۷۳/۸۵	۵/۲۱		۱۴/۱۶	۰/۰۰۱		
نگرش مذهبی	۰/۱۲	۰/۰۵۶	۰/۱۵	۲/۲۸	۰/۰۲	۰/۹۰	۱/۱۰
بخشش	۰/۳۸	۰/۰۵۱	۰/۵۲	۷/۵۴	۰/۰۰۱	۰/۹۰	۱/۱۱

با توجه به اطلاعات جدول (۴) همان‌طور که مشاهده می‌شود سطح معناداری متغیرهای نگرش مذهبی و بخشش کمتر از ۰/۰۵ است و معنادارند. به عبارت دیگر، می‌توان بیان کرد که متغیرهای نگرش مذهبی و بخشش به صورت معنادار و مثبتی قادر به پیش‌بینی رضایت‌مندی زناشویی زنان می‌باشند یعنی با افزایش نگرش مذهبی و بخشش زنان، رضایت‌مندی زناشویی آن‌ها افزایش می‌یابد.

بحث

هدف پژوهش حاضر، پیش‌بینی رضایت‌مندی زناشویی زنان خانواده نظامی براساس نگرش مذهبی و بخشش بود. نتایج حاکی از آن است که رابطه بین نگرش مذهبی و بخشش با رضایت‌مندی زناشویی در نمونه مورد بررسی به صورت صعودی (مثبت) از لحاظ آماری معنادار است. بدین معنی که با افزایش میزان و درجه نگرش مذهبی بالغانه و مثبت و بخشش، میزان و درجه رضایت‌مندی زناشویی هم به تبع آن افزایش می‌یابد. بنابراین با توجه به نتایج به دست آمده، می‌توان نتیجه گرفت که نگرش مذهبی و بخشش به صورت معناداری رضایت‌مندی زناشویی زنان خانواده نظامی را پیش‌بینی می‌کنند.

تبیین نتایج به دست آمده از تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو قسمت به شرح ذیل قابل بررسی است:

نتایج در خصوص رابطه مثبت و معنادار بین نگرش مذهبی با رضایت‌مندی زناشویی، هم‌سو و هم‌جهت با نتایج پژوهش‌های دیوید و استافورد (۲۰۱۵)؛ حسینی دولت‌آبادی و همکاران (۲۰۱۶)؛ فرد و همکاران (۲۰۱۳) است که در پژوهش‌های خود رابطه بین مذهب و رضایت‌مندی زناشویی را مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های پژوهش آن‌ها حاکی از رابطه مثبت و معنادار رضایت‌مندی زناشویی با نگرش مذهبی مثبت و سازنده بود. در خصوص تبیین این یافته می‌توان بدین صورت استدلال نمود که؛ از متغیرهایی که به لحاظ زیرساختی با رضایت‌مندی و سازگاری زناشویی زوجین ارتباط دارد، متغیر نگرش مذهبی مثبت و سازنده می‌باشد. زوجینی که نگرش مثبت، سالم و سازنده‌ای نسبت به امر مذهب دارند و دارای درک و نگرش روشنی از مذهب هستند بیشتر تمایل به این دارند که ازدواج و پیوند زناشویی خود را به عنوان یک امر مقدس در نظر بگیرند و برای حفظ آن در مقابل موقعیت‌های استرس‌زا و چالش‌برانگیز زندگی به واسطه نگرش سازنده مذهبی، کیفیت‌های مثبتی مانند تاب‌آوری را در خود پرورش دهند و اشتباهات رفتاری خود و همسر خود را با دید بخشش بنگرند که این امر در بلندمدت باعث دوام و قوام زندگی زناشویی می‌شود و به تبع آن موجب رضایت‌مندی طرفین رابطه از جنبه‌های مختلف رابطه زناشویی می‌شود. این یافته در راستای نتایج پژوهش فرد و همکاران (۲۰۱۳) است که نشان دادند مذهب و نگرش

مذهبی مثبت و سالم می‌تواند تأثیر مثبتی بر ارتباطات زناشویی داشته باشد. در خصوص تعبیر و تفسیر این یافته می‌توان گفت مذهبی بودن به معنای دقیق و روشن، می‌تواند اثرات بحران‌های شدید و ناگوار زندگی را تعدیل کند که این امر در بلندمدت رضایت‌مندی از جنبه‌های مختلف زندگی را به دنبال دارد. همچنین رابطه مثبت و معناداری بین نگرش مذهبی سالم و بهداشت روانی وجود دارد، بنابراین باورهای معنوی یک موضوع کلیدی برای مبارزه با بحران‌ها و استرس‌های مختلف می‌باشد. این یافته در راستای نتایج پژوهش دیوید و استافورد (۲۰۱۵) است که نشان دادند بین باورهای معنوی سالم و میزان رضایت‌مندی از ابعاد مختلف زندگی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. تردیدی نیست که ارزش‌ها به عنوان یک عامل مهم و کلیدی در سلامت جسمانی و روحی-روانی و به تبع آن رضایت‌مندی زناشویی، نقش مهمی بازی می‌کنند (زاهری و همکاران، ۲۰۱۶). علاوه بر این، نگرش مذهبی سالم با برخی از پیامدهای رفتاری مانند شادمانی و اجتناب از رفتارهای پر خطر جنسی پیش از ازدواج و رضایت‌مندی در ازدواج ارتباط مثبت و معناداری دارد (بوسینگ، استرمن و ماتیسن، ۲۰۰۵). نگرش مذهبی، راهنمایی‌ها و توصیه‌های کلی در اختیار بشر قرار می‌دهد که در صورت عمل به آن‌ها، به استحکام و رضایت از رابطه زناشویی منجر می‌شود. این توصیه‌ها، قوانینی در خصوص روابط جنسی، نقش‌های جنسیتی، فداکاری و حل مشکلات، تعارضات زناشویی و ... را شامل می‌شوند (ماهونی و همکاران، ۲۰۰۳).

از جمله عواملی که نشان‌دهنده تأثیر مثبت نگرش سازنده و سالم مذهبی بر دیدگاه فکری زوجین است این واقعیت است که زوجینی که دیدگاه مذهبی تری دارند ازدواج و پیوند زناشویی خود را دارای کیفیتی مثبت و سازنده ارزیابی می‌کنند بنابراین نتیجه و پیامد چنین طرز فکری در روابط زناشویی منجر به افزایش سطح رضایت‌مندی می‌شود. پژوهش در مورد ۹۷ زوج آمریکایی که نماینده تنوع قومی و مذهبی زوجین آمریکایی بودند، نشان داد آن‌هایی که مفهوم تقدس را در مورد ازدواج خود به کار می‌بردند معمولاً چنین فکر می‌کردند که پیوند زناشویی آن‌ها کیفیتی معنوی و مقدس دارد (ماهونی، ۲۰۰۵). بنابراین، با توجه به مطالب فوق‌الذکر، رابطه مثبت بین نگرش مذهبی و رضایت‌مندی زناشویی توجیه‌پذیر است.

از سوی دیگر، نتایج در خصوص رابطه مثبت و معنادار بین بخشش و رضایت‌مندی زناشویی در راستای نتایج به دست آمده از پژوهش زندگی‌پور و یادگاری (۱۳۸۶) است که نشان دادند بین

بخشش و رضایت از جنبه‌های مختلف زندگی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد و افراد کم‌گذشت در مقایسه با افرادی که گذشت متوسط و زیاد دارند، از رضایت کمتری در زندگی برخوردار هستند. در خصوص تبیین این یافته می‌توان بدین صورت استدلال نمود که؛ افرادی که درجات بالایی از بخشودگی دارند کیفیت‌های مثبتی مانند تاب‌آوری را هم در خود پرورش می‌دهند که این امر موجب می‌شود آن‌ها در روابط صمیمانه خود تحمل بالایی داشته باشند و اشتباهات رفتاری خود و اطرافیان خود را با روحیه پذیرندگی ببخشایند که این امر به مرور زمان منجر به سطوح بالاتری از رضایت‌مندی از جنبه‌های مختلف زندگی در آن‌ها می‌شود. همچنین خسروی و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهش خود نشان دادند که بین تعارضات و نارضایتی زناشویی با بخشش رابطه منفی و معناداری وجود دارد. آن‌ها نشان دادند که میزان تعارضات و نارضایتی زناشویی^۱ در میان زوجینی که بخشش بیشتری دارند در مقایسه با زوجینی که بخشش کمتری دارند، کمتر است. در نهایت زوجین بدون تعارض و نارضایتی زناشویی در مقایسه با زوجین دارای نارضایتی و تعارضات زناشویی، همدیگر را بیشتر می‌بخشند که این امر در بلندمدت منجر به رضایت از جنبه‌های مختلف رابطه زناشویی می‌شود و باعث دوام و قوام ازدواج می‌شود. این یافته‌ها در راستای نتایج به‌دست آمده از پژوهش شمس‌نظری و همکاران (۱۳۹۱) است که در پژوهش خود نشان دادند بین بخشش و رضایت‌مندی زناشویی زوجین رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

همچنین این یافته در راستای نتایج به‌دست آمده از پژوهش کیم، جانسون و ریپلی (۲۰۱۱) است که در پژوهش خود در زمینه تأثیر بخشش بر رضایت‌مندی زناشویی، بدین نتیجه دست یافتند که بین بخشش زوجین با رضایت‌مندی زناشویی آن‌ها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد و میزان بخشودگی زوجین تأثیرات مثبتی بر رضایت‌مندی زناشویی آن‌ها دارد. در خصوص تعبیر و تفسیر یافته‌های به‌دست آمده از این پژوهش می‌توان چنین اظهار کرد که هر چه میزان بخشش در زوجین بالاتر باشد به احتمال زیاد آن‌ها دارای سطوح بالاتری از کیفیت‌های روان‌شناختی مثبت مانند تاب‌آوری هستند و در موقعیت‌های استرس‌زا و تعارض‌زای زندگی زناشویی به راحتی می‌توانند با چالش‌های برآمده از این موقعیت‌ها مقابله کنند و همچنین در مورد اشتباهات رفتاری خود و همسر

1. Marital dissatisfaction

میزان بخشش بیشتری داشته باشند که این امر به مرور زمان در بلندمدت باعث رضایت‌مندی از جنبه‌های مختلف رابطه زناشویی برای زوجین می‌شود.

باکوس (۲۰۰۹) در پژوهش خود نشان داد زمانی که زوجها قادر به بخشش همدیگر باشند، رابطه بین بی‌احترامی و رضایت‌مندی زناشویی به صورت معناداری تعدیل می‌شود. بنابراین توانایی بخشودگی اشتباهات همسر می‌تواند به تداوم رابطه و افزایش رضایت‌مندی زناشویی زوجین منجر شود. بنابراین بخشش و گذشت با کاهش و متوقف کردن پاسخ‌های خصمانه آشکار و پنهان، موجب کنترل تکانه‌های مربوط به پرخاش‌گری و به تبع آن کاهش معنادار تعارض و دل‌زدگی زناشویی در روابط بین زوجین می‌شود. که این امر به مرور زمان و در بلندمدت رضایت‌مندی زناشویی زوجین را به دنبال دارد. این یافته در راستای نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش میلر و ورتینگتون (۲۰۱۰) است. یافته‌های پژوهش آنان حاکی از آن است که رضایت‌مندی زناشویی زوجین به صورت مثبت و معناداری با بخشش زناشویی رابطه دارد. نتایج نشان داد که بخشودگی زناشویی کلیدی‌ترین پیش‌بینی‌کننده رضایت‌مندی زناشویی است و زوجینی که درجات بخشودگی بالایی داشتند از سلامت روانی بیشتری هم برخوردار بودند که این امر رضایت‌مندی زناشویی آن‌ها در طی زمان را تضمین می‌کند.

بدون شک آگاهی و شناخت افراد یاری‌رسان در زمینه مسائل خانوادگی در مورد رضایت‌مندی زناشویی، نگرش مذهبی و بخشش می‌تواند به زنان (با توجه به وظیفه مهمی که در واحد خانواده و تربیت فرزندان بر عهده دارند) در رضایت‌مندی کلی از جنبه‌های مختلف زندگی زناشویی و عملکرد سالم و سازگار در زندگی، کمک کند. همچنین با توجه به یافته‌های این پژوهش، مشاوران خانواده و زوج‌درمان‌گران می‌توانند از طریق افزایش بخشش زنان، تغییر دادن نگرش مذهبی منفی به نگرش مذهبی واقع‌بینانه و منطقی، نارضایتی زناشویی آن‌ها را کاهش دهند. نمونه پژوهش حاضر به جمعیت زنان خانواده نظامی منطقه چهار شهر تهران اختصاص داشت؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود که پژوهش مشابهی در زنان خانواده نظامی دیگر مناطق صورت گیرد و از ابزارهای اندازه‌گیری دیگری مانند مصاحبه و ... استفاده گردد تا بر صحت و سقم نتایج و یافته‌های به‌دست‌آمده

افزوده شود. از سوی دیگر، به خاطر شرایط کرونا، امکان اجرای حضوری پرسش نامه‌های موردنظر و تماس رودررو با آزمودنی‌ها وجود نداشت به همین خاطر پرسش نامه‌ها به صورت آنلاین طراحی شد و لینک آنلاین پرسش نامه‌ها از طریق شبکه‌های اجتماعی (اینستاگرام، تلگرام، واتس‌آپ، ایمیل) برای آزمودنی‌ها ارسال شد. که این امر امکان دارد بر پاسخ‌دهی درست و دقیق آزمودنی‌ها به سؤالات پرسش نامه‌ها تأثیرات منفی گذاشته باشد. بنابراین جهت افزایش پایایی و ثبات نتایج به دست آمده از اجرای ابزارهای تحقیق، انجام پژوهشی با موضوع پژوهش حاضر و اجرای ابزارهای تحقیق به صورت حضوری جهت اطمینان یافتن از پاسخ‌دهی دقیق و درست آزمودنی‌ها به سؤالات پرسش نامه‌ها پیشنهاد می‌شود.

نتیجه‌گیری

با توجه به یافته‌ها، نتایج این پژوهش نشان داد که نگرش مذهبی و بخشش می‌تواند رضایت‌مندی زناشویی زنان خانواده نظامی را پیش‌بینی کند. بنابراین نتایج حاصله حاکی از آن است که جهت تغییر نارضایت‌مندی زناشویی به رضایت‌مندی زناشویی، افزایش و ارتقاء نگرش مثبت مذهبی و بخشودگی، می‌تواند راهکاری مؤثر باشد.

فهرست منابع

- آسوده، محمد حسین. (۱۳۸۹). فاکتورهای ازدواج موفق از دیدگاه زوجین خوشبخت، پایان‌نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، دانشگاه تهران.
- احمدی، خدابخش؛ دوازده امامی، محمد حسن؛ شهید، شیما؛ اخوان راد، شیوا. (۱۳۹۱). مقایسه وضعیت استحکام خانواده‌های نظامی و غیرنظامی. *مجله علوم رفتاری*، سال ششم، شماره ۱، ۳۱-۳۷.
- احمدی، خدابخش؛ شیخ، مهدی؛ سرابندی، حسن. (۱۳۹۱). رابطه سبک دلبستگی زوجین با رضایت زناشویی در خانواده‌های نظامی. *فصل‌نامه روان‌شناسی نظامی*، سال سوم، شماره یازدهم، صص ۵۲-۴۱.
- پورمحسنی کلوری، فرشته. (۱۳۹۲). رابطه فعالیت سیستم‌های مغزی-رفتاری با بخشش و رضایت زناشویی زوجین. *مجله روان‌شناسی معاصر*، ۸ (۲): ۱۷-۲۶.
- خدایانهی، محمد کریم؛ خوانین زاده، مرجان. (۱۳۷۹). بررسی ساخت شخصیت در جهت‌گیری مذهبی دانشجویان، *مجله روان‌شناسی*، شماره ۱۴، صص ۲۰۴-۱۸۵.
- خسروی، زهره؛ بلیاد، محمد رضا؛ ناهیدپور، فرزانه؛ آزادی، شهذخت. (۱۳۹۰). بررسی سبک‌های دلبستگی، بخشش و تعارضات زناشویی در زوج‌های مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره شهر کرج. *فصل‌نامه علمی-پژوهشی جامعه‌شناسی زنان*، ۲ (۳): ۸۰-۶۱.
- دیباپیان، شهلا. (۱۳۸۴). میزان اثربخشی درمان راه‌حل‌مدار بر رضایت زناشویی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
- رازفر، زهرا. (۱۳۸۰). بررسی رابطه نگرش مذهبی و خویش‌داری در نوجوانان سوم راهنمایی و سوم دبیرستان شهر تهران. پایان‌نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد روان‌شناسی، دانشگاه الزهرا.
- زندى پور، طیبه؛ یادگاری، هاجر. (۱۳۸۶). ارتباط بخشش با رضایت از زندگی در بانوان دانشجوی متأهل غیربومی دانشگاه‌های تهران. *مجله مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان*، ۵ (۳): ۱۲۲-۱۰۹.
- شمس نظری، علیرضا؛ زارع، حسین؛ غباری بناب، باقر؛ صادق خانی، اسدوالله. (۱۳۹۱). رابطه بین سبک‌های دلبستگی و بخشش با رضایت زناشویی زوجین. *فصل‌نامه مشاوره و روان‌درمانی خانواده*، ۷ (۲): ۴۳-۲۲.
- کرمانی مامازندی، زهرا. (۱۳۸۸). تأثیر نگرش مذهبی و هیجان‌خواهی بر سازگاری زناشویی دبیران شهرستان پاکدشت. پایان‌نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد روان‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی.
- Aghili, M., & Venkatesh Kumar, G. (2008). Relationship between religious attitude and happiness among professional employees. *J Indian Academy Appl Psychol*, 34, 66-9.
- Ahmadi, K. H., Azadmarzabadi, E., & Molazamani, A. (2005). Assessment marriage status and marital adjustment in SEPA member of staf. *The Military Medicine*, 7(2), 141-52. [Persian].
- Ahmadi, M., Fathi ashtiani, A., Habibi H. *psychological health in military pilots families*. *j behaveSci*. 2009-2(4):305_8. [Persian].
- Allen, A., & Thompson, T. (1984). Agreement, understanding, realization, and feeling

- understood as predictors of communicative satisfaction in marital dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 915-921.
- Backus, L. N. (2009). *Establishing Links Between Desecration, Forgiveness, and Marital Quality During Pregnancy* (Doctoral dissertation, Bowling Green State University).
- Basham, K. K., & Miehl, D. (2004). *Transforming the legacy: Couple therapy with survivors of childhood trauma*. Columbia University Press.
- Bloch, L., Haase, C. M., & Levenson, R. W. (2014). Emotion regulation predicts marital satisfaction: **More than a wives' tale**. *Emotion*, 14(1), 130.
- Büssing, A., Ostermann, T., & Matthiessen, P. F. (2005). Role of religion and spirituality in medical patients: confirmatory results with the SpREUK questionnaire. *Health and quality of life outcomes*, 3(1), 10.
- Coyle, C. T., & Enright, R. D. (1997). Forgiveness intervention with postabortion men. *Journal of consulting and clinical psychology*, 65(6), 1042.
- David, P., & Stafford, L. (2015). A relational approach to religion and spirituality in marriage: The role of couples' religious communication in marital satisfaction. *Journal of Family Issues*, 36(2), 232-249.
- Driver, J. L., & Gottman, J. M. (2004). Daily marital interactions and positive affect during marital conflict among newlywed couples. *Family process*, 43(3), 301-314.
- Escher, D. (2013). How does religion promote forgiveness? Linking beliefs, orientations, and practices. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 52(1), 100-119.
- Fard, M. K., Shahabi, R., & Zardkhaneh, S. A. (2013). Religiosity and marital satisfaction. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 82, 307-311.
- Fisher McNulty, P. A. (2003). Does deployment impact the health care use of military families stationed in Okinawa, Japan?. *Military medicine*, 168(6), 465-470.
- Fowers, B. J., & Olson, D. H. (1989). ENRICH Marital Inventory: A discriminant validity and cross-validation assessment. *Journal of marital and family therapy*, 15(1), 65-79.
- Friedberg, J. P., Suchday, S., & Srinivas, V. S. (2009). Relationship between forgiveness and psychological and physiological indices in cardiac patients. *International Journal of Behavioral Medicine*, 16(3), 205-211.
- Hosseini Dowlatabadi, F., Saadat, S., & Jahangiri, S. (2016). The Relationship between Religious Attitudes and Marital Satisfaction among married personnel of departments of education in Rasht City, Iran. *International Journal of Advanced Studies in Humanities and Social Science (IJASHSS)*, 5(2), 102-110.
- Kassinove, H., & Tafarate, R. C. (2002). *Anger management: The complete treatment guidebook for practitioners*. Impact Publishers.
- Kim, L. M., Johnson, J. L., & Ripley, J. (2011). A "Perfect" Storm: Perfectionism, Forgiveness, and Marital Satisfaction. *Individual Differences Research*, 9(4).
- Lares, J. D. (2019, April). Factors Contributing to Marital Dissatisfaction and Divorce in the Military. In *Proceedings of the 12th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities* (pp. 83-90). **Scientia Moralitas Research Institute**.
- Lawler-Row, K. A. (2010). Forgiveness as a mediator of the religiosity—Health relationship. *Psychology of Religion and Spirituality*, 2(1), 1.
- Lutjen, L. J., Siltan, N. R., & Flannelly, K. J. (2012). Religion, forgiveness, hostility and health: A structural equation analysis. *Journal of Religion and Health*, 51(2), 468-478.
- Mahoney, A. (2005). Religion and conflict in marital and parent-child relationships. *Journal of social issues*, 61(4), 689-706.
- Mahoney, A., Pargament, K. I., Murray-Swank, A., & Murray-Swank, N. (2003). Religion and the sanctification of family relationships. *Review of religious research*, 220-236.

- Maltby, J., Day, L., McCutcheon, L. E., Gillett, R., Houran, J., & Ashe, D. D. (2004). Personality and coping: A context for examining celebrity worship and mental health. *British Journal of Psychology*, 95(4), 411-428.
- Maneker, J. S., & Rankin, R. P. (1985). Education, age at marriage, and marital duration: Is there a relationship?. *Journal of Marriage and the Family*, 675-683.
- McCullough, M. E., Worthington Jr, E. L., & Rachal, K. C. (1997). Interpersonal forgiving in close relationships. *Journal of personality and social psychology*, 73(2), 321.
- Meltzer, A. L., & McNulty, J. K. (2010). Body image and marital satisfaction: Evidence for the mediating role of sexual frequency and sexual satisfaction. *Journal of Family Psychology*, 24(2), 156.
- Messay, B., Dixon, L. J., & Rye, M. S. (2012). The relationship between Quest religious orientation, forgiveness, and mental health. *Mental Health, Religion & Culture*, 15(3), 315-333.
- Miller, A. J., & Worthington Jr, E. L. (2010). Sex differences in forgiveness and mental health in recently married couples. *The journal of positive psychology*, 5(1), 12-23.
- Reed, G. L., & Enright, R. D. (2006). The effects of forgiveness therapy on depression, anxiety, and posttraumatic stress for women after spousal emotional abuse. *Journal of consulting and clinical psychology*, 74(5), 920.
- Romero, C., Friedman, L. C., Kalidas, M., Elledge, R., Chang, J., & Liscum, K. R. (2006). Self-forgiveness, spirituality, and psychological adjustment in women with breast cancer. *Journal of Behavioral Medicine*, 29(1), 29-36.
- Shackelford, T. K., Besser, A., & Goetz, A. T. (2008). Personality, marital satisfaction, and probability of marital infidelity. *Individual differences research*, 6(1).
- Spanier, G. B., & Lewis, R. A. (1980). Marital quality: A review of the seventies. *Journal of Marriage and the Family*, 825-839.
- Sullivan, K. T. (2001). Understanding the relationship between religiosity and marriage: An investigation of the immediate and longitudinal effects of religiosity on newlywed couples. *Journal of family psychology*, 15(4), 610.
- Thompson, L. Y., Snyder, C. R., Hoffman, L., Michael, S. T., Rasmussen, H. N., Billings, L. S., ... & Roberts, D. E. (2005). Dispositional forgiveness of self, others, and situations. *Journal of personality*, 73(2), 313-360.
- Thoresen, C. E., Harris, A. H., & Luskin, F. (2000). Forgiveness and health: An unanswered question.
- Worthington Jr, E. L. (2005). More questions about forgiveness: Research agenda for 2005–2015. *Handbook of forgiveness*, 557-73.
- Worthington Jr, E. L., & Wade, N. G. (1999). The psychology of unforgiveness and forgiveness and implications for clinical practice. *Journal of Social and clinical psychology*, 18(4), 385-418.
- Worthington, E. L. (Ed.). (1998). *Dimensions of forgiveness: A research approach* (Vol. 1). Templeton Foundation Press.
- Zaheri, F., Dolatian, M., Shariati, M., Simbar, M., Ebadi, A., & Azghadi, S. B. H. (2016). Effective factors in marital satisfaction in perspective of Iranian women and men: A systematic review. *Electronic physician*, 8(12), 3369.

